

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

УДК 159.955 : 316.75

ДОНІЙ Наталія Євгенівна,
доктор філософських наук,
професор кафедри гуманітарних
та соціально-економічних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби,
e-mail: doniyne@ukr.net

ІДЕОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТТЄСТВЕРДЖЕННЯ ЯК ЗАСІБ ГАЛЬМУВАННЯ ПРОЦЕСУ ДЕВІТАЛІЗАЦІЇ В СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

Концептуально обґрунтовується необхідність розробки та впровадження ідеології соціального життєствердження як системи ідей, які мають пригальмувати процес соціальної девіталізації індивідів, що проявляється як відхід/втеча за межі соціального простору з неминучою подальшою втратою людьми життєво важливих якостей. Окремо вказується на основні моменти, що є бар'єрами на шляху впровадження вказаного виду ідеології.

Ключові слова: соціально девіталізована особистість, деідеологізація, реідеологізація, соціальний простір, ідеологія соціального життєствердження, епістемологічний проект, цінність, утопія.

Постановка проблеми. Трансформації в сфері світопереживання та світовідчуття, які стали одним із джерел появи соціально девіталізованих особистостей, демонструють, що світогляд, який завдяки логічно пов'язаному комплексу ідей має скеровувати поведінку індивідів, останнім часом, через брак актуальних і життєздатних ідей, не справляється з наданою йому роллю. Однією з причин такого буксування видається ситуація в ідеологічній сфері суспільства, а саме переважання деідеологізації (навіть можна вести мову про риси ідеологофобії), в рамках якої й відчувається брак ідей щодо важливості збереження присутності, активності та взаємозв'язків індивідів у межах соціального простору.

Мета публікації полягає в розкритті авторського бачення доцільності просування в соціальному просторі ідеології соціального життєствердження як стримуючого засобу щодо виходу людини за межі соціуму та втрати внаслідок цього життєво важливих людських якостей (даний феномен ми називаємо «соціальною девіталізацією особистості»).

Для досягнення поставленої мети доцільно вирішити такі *задачі*: 1) розглянути, чим є на даному етапі соціального розвитку феномен ідеології; 2) визначити основні труднощі, з якими зіткнеться соціальний простір в спробі впровадження ідеології соціального життєствердження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дискусії, які точаться навколо феномену ідеології, мають тривалу історію та йдуть ще з моменту її появи як «науки про ідеї» (Д. де Трасі). До цієї дискусії в різні часи долучалися такі відомі філософи та діячі науки, як Л. Альтюссер, М. Вебер, Е. Дюркгейм, К. Маркс, К. Манхейм, Ч. Р. Міллс, представники Франкфуртської школи й ін.

Розгляд ряду публікацій, оприлюднених в останні роки (Л. Волової, А. Жукотської та ін.) дозволяє стверджувати, що проблеми в царині ідей є наслідком як мінімум двох глобальних тенденцій: по-перше, масштабної критики усього (ідей, дій, особистостей, програм та ін.); по-друге, дефіциту актуальних теорій та метатеоретичних ідей, заснованих як на узагальненні існуючих концепцій, так і на здоровому глузді. Також можна побачити, що здебільшого в публікаціях, які з'явилися на початку ХХІ ст. відстоюється думка, що межа ХХ-ХХІ століть є часом відношення до ідеології в діапазоні оціночних суджень від «абсолютно позитивного явища» до «вкрай негативного

феномена». Також однозначно можна відзначити слушність зауваження ряду сучасних дослідників (Е. Герасимова, О. Карасьов, Т. Розова, І. Смагін, В. Туренко, О. Тузіков, Л. Чорна та ін.) стосовно того, що проблема ідеології складна й неоднозначна в плані оцінювання, а тому при веденні про неї мови, навіть за умови присутності намагання зберегти «золоту середину», завжди є ризик потрапляння в простір абсурду. Зазначимо, що на важливості відновлення світоглядно-ідеологічної концептосфери й про небезпечність аідеологічності соціального простору для подальшого його існування, звертали увагу й українські науковці та публіцисти (Й. Лось, І. Дзюба, І. Каганець, О. Пахльовська та ін.). Більшість дослідників сходиться на думці, що ідеологія є складовою «теоретичного рівня духовного життя суспільства, що має практичне спрямування, що покликана створювати програми соціальних дій та організувати їх реалізацію» [1, с. 451], а отже, має безпосереднє відношення до аксіологічного та праксеологічного аспектів сучасного життя.

Виклад основного матеріалу. Визначення ідеології в якості механізму формування соціальної вітальності як цінності наштовхується на традицію представлення феномену ідеології як маніпулятора суспільної свідомості. Вказане призводить до стереотипного сприйняття ідеології як атрибуту жорсткого нав'язування певної системи цінностей, що є авітальним само по собі. На даному стереотипі ґрунтувалися доводи представників деідеологізації, коли наводилися факти, що надмірне нормування стосовно індивіда обумовлює руйнівні анархічні пориви й часто спричинює неочікувані реакції. Тому, першим й головним положенням, яке має бути покладено в основу укріплення позиції цінності соціальної вітальності є таке: успішне впровадження ідеології соціального життєствердження не передбачає психологічного маніпулювання, а має ґрунтуватися на роз'яснювальній активності.

Розуміння вагомості роз'яснення та пропагування ідеї щодо важливості перебування людини «на соціальному зв'язку» й підтримки певного рівня соціальної активності змушує вдаватися до пояснення чому саме ідеологія має стати основою для прийняття вірного рішення людиною при виникненні ділеми «піти від соціуму чи залишитися в його просторі».

Отже, передусім звернемося до трактовки самого слова «ідеологія». П. Рачков пропонує це робити з двох підходів [2, с. 31]. Перший – формальний, за яким ідеологія вважається вченням про те, яким чином ідеї переходять одна в одну й це є більше епістемологічним проектом чи гносеологічним підходом, який відстоював засновник ідеології Дестют де Трасі. Другий – ідеологія це фактична сукупність давньогрецьких слів «ιδέα» – початок, принцип (у Платона – це взагалі архетип, що творить існування) та «λόγος» – мова, слово, висловлювання, поняття, основа. Таким чином, «ідеологія» – це виражений в слові/мові прообраз, принцип існування. В рамках даного дослідження ідеологія буде розглядатися як синтез цих двох підходів, як онто-гносеологічний проект.

Хоча тривалий час ідеологія негласно вважалася доволі серйозним елементом соціального простору, однак друга половина ХХ ст. відзначилася двома протилежними типами відношення до феномена ідеології: заперечення її ролі в соціальному просторі (деідеологізація) й в протилежність – піднесення ідеології на п'єдестал як одного з основних елементів соціального простору та соціальної свідомості. Зауважимо, одним із факторів поширення деідеологізації став процес психологізації соціального простору, в рамках якого відбулося закріплення думки, що соціальна тканина є податливою та м'якою, а тому харизматичні особистості не мають значення для організації мас, а ідеологія є міражем та ілюзією, які жодним чином не мають відношення до ціннісної сфери.

Виведення ідеології за межі феноменів, які відзначають ціннісну систему соціального простору, створило нову порожнечу, а, отже, закономірно вимагало заповнення новими ідеями. В цій ситуації з поля зору випало те, що нові ідеї – це є конфігурація нової ідеології, а якщо більш конкретно – ідеології суспільства споживання. Таким чином, розпочалася нова хвиля інтересу з боку науковців до ідеології як феномену, який володіє засобами впливу на формування системи цінностей. Реактуалізувало інтерес до ідеології й те, що надто відчутною

стала анархія й спровоковане цим усвідомлення, що в соціальному просторі відсутній центральний об'єкт, навколо якого може відбуватися побудова нової системи орієнтирів. Тож, вплив соціальних тенденцій та рухів примушував теоретиків деідеологізації визнавати помилковість власних умовиводів і тез. Саме в такому ключі, представники реідеологізації (Дж. Лодж, О. Лемберг, Я. Баріон), відкидаючи положення про виконання ідеологією виключно функції експансії, зводили її роль у соціальному просторі до функцій буферу та «клею суспільної структури» [3, с. 64; 4, с. 11]. Так, О. Лемберг відмічав: «Виходячи з методологічних передумов можна визначити ідеологію як систему ідей-уявлень, що тлумачать світ, а також цінностей і норм, які розвиваються на цій основі, яка просто спонукає окремі суспільні групи чи людське суспільство взагалі діяти й, відповідно жити <...> Ідеологію можна визначити як систему спонукань й управління людським суспільством <...> як систему, яка стимулює й спрямовує людську поведінку» [Цит. за: 5, с. 399].

Утім, мова в даному випадку йде про те, що, яку б позицію не займали теоретики вони практично єдині в думці, що для людини є цілком природними пошуки тих світоглядних засад, які могли б слугувати основою її майбутнього та забезпечували б стійкість соціального простору. Ідеологія виглядає доволі серйозною світоглядною схемою, яка дозволяє людині інтегруватися та підтримувати присутність в означеному просторі. Ми не ставимо за мету ідеалізацію ідеології як такої. Проте, здається, що категоричне заперечення доцільності використання можливостей ідеології у соціальному просторі має більше негативного, аніж позитивного. Аргументом на користь цього є думка Т. Парсонса, М. Вебера та інших вчених, що ідеологія інтегруючи, інтелектуально формуючи й ідейно скріплюючи різні групи суспільства, забезпечує в соціальному просторі повноцінність соціального буття кожної окремої особистості. Відсутність або зруйнованість ідеологічної структури є показником проблем в світоглядній системі й це призводить до того, що суспільство в усьому різноманітті його сфер починає діяти не узгоджено, детермінуючи поступове розвалювання соціального простору.

Крім того, поділяємо позицію прихильників вагомості впливу ідеології на соціальний простір й в тому, що ідеологія є «цариною сильних зв'язків» [3, с. 58], а відтак в ім'я власної цілісності соціальний простір повинен постійно підтримувати життєвість ідеології, періодично оновлюючи її заради збереження її як соціального хронотопу. Тож, якщо ж й заходить мова про неактуальність ідеології, то тільки про «руйнування її спеціалізованих форм, про вичерпання деяких ідейних течій» [6, с. 84]. Корисність періодичної актуалізації ідеологічної складової соціального простору приховується у виконанні останньою захисної функції: життєва ідеологія, як актуальний світогляд, попереджає перетворення свідомості індивідів в аморфне середовище, й несучи в собі певну долю консерватизму, пов'язує «минуле-теперішнє-майбутнє» в складові для реалізації одного проекту з назвою «соціально вітальна особистість».

Наділяючи ідеологію функцією інтеграції людей, доцільно, слідом за М. Вебером, говорити, що інтеграція, як орієнтація на Іншого, передбачає осмисленість й розумність соціальної поведінки індивіда. Саме з такої позиції підходив Д. де Трасі, коли в 1801 р., презентував трактат, присвячений обґрунтуванню ідеології як наукового феномену та пропонував розглядати ідеологію як епістемологічний проект, який би шляхом підвищення загальної освіченості забезпечував не тільки розумність устрою соціального простору [7, с. 147], але і несуперечливість тієї світоглядної системи індивіда, в якій соціальний простір і людина не виступали б антагоністами, а були єдністю, що забезпечує вітальність обох. Можна побачити, що ідеологія в початковому значенні була наділена більш позитивним сенсом і мала значний практичний потенціал, якщо порівнювати з поширеними трактуваннями кінця ХХ ст. Саме з такої позиції аналізу й доцільно в подальшому розглядати ідеологію, якщо мова йде про вибудовування системи ідеології соціального життєствердження.

Тепер перейдемо до суті пропонованого нами виду ідеології. Головною метою впровадження ідеології соціального життєствердження має бути означено повернення

людини в соціальний простір. Для того, щоб людина знову стала цінувати власне перебування в межах означеного простору необхідно, щоб сам простір у собі культивував «благоговіння перед життям» (А. Швейцер) окремої людини й спробував встановити баланс взаємних обов'язків між собою та індивідами. Така мета ставить перед ідеологами ряд задач. Так, ідеологія соціального життєствердження повинна виходити з положення, що її основою має стати гуманістичний світогляд, згідно якого головною задачею стає відмова від орієнтації на людину як механізм, що легко піддається заміні, з наступним зміцненням людської основи соціального простору. Виходячи з цього, також однією з обов'язкових задач вказаної ідеології має стати орієнтація особистості на формування власної стратегії життя відповідно до референтної ієрархії ціннісних орієнтацій. Останнє означає, що соціальний простір має побудувати таку ієрархію цінностей, згідно якої життя людини буде одночасно й способом її самореалізації й формою підтримки норм життя соціального простору.

Ідеологія соціального життєствердження, по суті, має нести енергетичний імпульс й представляти набір правил і принципів, який орієнтований на збереження соціальної вітальності й активної співпраці людини і соціального простору, адже такий вид ідеології може існувати виключно в комунікативному дискурсі й в просторі міжособистісних стосунків. Більшість ідей, що складатимуть цю систему, мають демонструвати зацікавленість соціального простору в особистостях, здатних до становлення багатомірного життєвого світу, орієнтованих як на встановлення, підтримку і збереження гармонійних зв'язків із зовнішнім, соціальним світом, так і на розвиток внутрішнього світу, без перетворення одних на домінуючі над іншими.

При розробці основних позицій ідеології соціального життєствердження найбільш доцільно спиратися на доробок та ідеї Славоя Жижека [8], дослідника, який обґрунтував ідеологію в якості дискурсу та виділив основні її складові як реальності та світогляду. По-перше, це «вузлові точки», які є паралельними до лаканівського концепту «точка тяжіння». По-друге, «плаваючі означаючі», які й додають точності. По-третє, «елементи прикріплення», тобто те, що скріплює між собою перше й друге. Таким чином, комбінація трьох елементів формує той загальний горизонт ідеології, який потрібен для її функціонування.

Головною «вузловою точкою», яка має стати основою формування ідеології соціального життєствердження, є ідея, що вітальність людини не можлива без соціальності. Ця ідея має підкріплюватися контекстом, а саме тим, що соціальний простір має постійно нагадувати сам собі, що вітальність людини ситуативна, а тому пропонується на рівні соціуму система ідеологічних заходів повинна бути достатньо мобільною, здатною до трансформацій та своєчасною. У якості «плаваючих елементів» можуть виступити положення, що соціальність не має бути тотальною й такою, що займає увесь життєвий простір індивіда. Вона має сприяти тому, щоб відцентровано спрямовані індивіди бачили в ній привабливого інтегратора-координатора та бажали змінити вектор власного орієнтування/руху.

У якості елементів з'єднання пропонується виділити систему очікувань, яка б включала континуум можливих форм активності та поведінки, соціально дозволених і таких, що санкціонують певний рівень свободи, а також фіксує допустиму межу виходу за рамки соціального простору. Цей континуум має демонструвати, що соціальний простір не тільки очікує від людини збереження активності в його межах, але й надає чималий простір для незалежної індивідуальної активності. Вказаний континуум передбачає можливість для індивіда розвиватися за ризоматичним принципом і припускає різні форми його життєдіяльності. Обмежуючим фактором щодо виходу за межі соціального простору бачиться система негласно погоджених соціальних правил, які будуть враховувати інтереси людини та її бажання щодо обсягів і ступеню соціальної активності й присутності. Закладення континууму дозволить ідеології соціального життєствердження оформити думку, що соціальний простір не виступає виключно в ролі носія загрози для селфу, а тому не представляє собою місце найбільшої концентрації ризиків щодо його розпаду на складові й не є фактором зникнення особистості. Сподіваємося, що як тільки-но вдасться

кристалізувати основні положення вказаного виду ідеологічних постулатів, то можна буде говорити й про полегшення у вирішенні задачі щодо кризи ідентичності, адже на думку Е. Еріксона вказані процеси є «двома аспектами одного процесу становлення порядку з хаосу» [9, с. 197].

Важливим також є розуміння, що впровадження ідеології соціального життєствердження більш потрібне для соціального простору, ніж для людини, адже здоровий і життєздатний соціальний простір є сумою цілісності особистості та цілісності інституцій суспільства, тож він є більш зацікавленою стороною в тому, щоб індивід мав потребу у перебуванні в його межах. Людина, як правило, не завжди усвідомлює важливість соціальності для власного існування.

Як вже нами було відзначено, для ідеології є вкрай важливою ефективність. Проте, зрозуміло, що ефективність передбачає дещо більше, ніж просто оформлення системи ідей. Необхідно, щоб ідеї стали переконанням, а для останнього вкрай важливим стає спілкування, а тому мова йде про обов'язковість збереження комунікаційних зв'язків, наявність певної культури ведення діалогу. У такому випадку ідеологія соціального життєствердження зобов'язана спиратися на когнітивність й відшукувати в ній раціональне зерно. І тут найбільшу допомогу здатна надати освіта, орієнтована на навчання протягом життя та функціональну грамотність.

Звісно, ідея про доцільність впровадження ідеології соціального життєствердження не може бути сприйнята однозначно позитивно. Й навіть якщо на рівні соціального простору й буде прийняте подібне рішення, то цілком прогнозовано, що процес впровадження даної ідеології стикатиметься із рядом складнощів. Так, однією зі складнощів може виявитися слабкість або навіть відсутність соціального інтересу до самого стану «бути». Соціальний інтерес лежить в основі практично усіх дій, реалізованих людиною. За своєю природою людина є достатньо пластичною істотою й здатна пристосуватися до будь-яких умов, оточення, однак, все залежить від наявності у неї бажання та інтересу до реалізації необхідного. У той самий спосіб, як в США на спеціалізованих курсах навчають навичкам життя на самоті й відучують від стадних інстинктів доцільним виглядає впровадження освітніх курсів, головними задачами яких визнається спочатку виклик інтересу до існування в межах соціального простору, а потім навчання життю в ньому. Утім, спершу повинен бути сформований соціальний інтерес у соціального простору (стихийно або цілеспрямовано, у формі фольклору чи в працях письменників і філософів), а після його усвідомлення має відбутися ідеологічне оформлення цього інтересу, яке й буде слугувати підставою для моделювання в рамках вказаних курсів установок на соціальне «бути».

Другою складністю на шляху впровадження ідеології соціального життєствердження бачаться існуючі погляди на суть соціального простору й саму ідеологію. Як правило, соціальний простір презентується більшістю публікацій як знеособлений, жорстокий світ, який пригнічує людину, перетворює її життя в несправжність, відчужує особистість від неї самої. Така позиція є частково виправданою, але шлейф негативу, який супроводжує такі публікації, жодним чином не сприяє людському бажанню зберігати свою присутність у межах подібного соціального простору. Відповідно, нашарування негативних вражень від публікацій на ситуацію, коли людина підпадає під дію специфічних соціально-історичних умов, логічно виливається в соціальну девіталізацію. Подібний блок звинувачень стосується також ідеології, яка в публікаціях супроводжується епітетами на кшталт «маніпулятор», «тиск». Подібна презентація соціального простору та ідеології є коренем упередженості стосовно них та є одним з факторів втрати людиною бажання щодо перебування в таких умовах.

Якщо перестати розглядати соціальний простір як чудовисько, яке пожирає власних дітей (поглинає індивідуальність, переважну більшість творчих можливостей особистості, яке позбавляє її свободи), а розуміти його як союз «селф – Інші», як групу, об'єднану

спільним завданням, у якій кожна людина займає своє унікальне місце, виконує свою унікальну роль, то змінивши відчуття людини від перебування в межах соціального простору, можна й відчуження та вихід за межі простору зрозуміти по-іншому – як джерело відновлення енергії розвитку людини і самого соціального простору. Тому, здавалося б негативні, загрозливі ситуації іноді мають більше користі, ніж абсолютний позитив. Позбавлений ореолу негативності соціальний простір полегшить задачу зняття подібного ореолу й з самої ідеології. Спростити задачу «відбілювання» ідеології може й використання іншої, в порівнянні з попередніми, стратегії впровадження, а саме коли кращим моментом презентації буде визнаний опис її як специфічного засобу інтеграції індивідів у межах соціального простору.

Третя складність, що стоїть на шляху впровадження ідеології соціального життєствердження полягає в тому, що потрібно людину, яка вже вийшла за межі соціального простору, спробувати повернути назад, і якщо це вдасться треба «заново соціалізувати людей, які потай вже дезертирували з суспільства» [1, с. 408]. Повернення людини в межі соціального простору тягне за собою необхідність вирішення як мінімум двох задач: 1) як пристосувати втікача до соціального простору, що змінився; 2) як усунути масову байдужість, що є постійно присутньою в соціумі. Якщо перше завдання є сферою соціальної адаптації, механізми якої добре вивчені й застосовані, то щодо другого, тут треба ще інтенсивно шукати оптимальні умови співвідношення в системі «байдуже – нав'язливо». Але точно ясно одне – для підтримки соціальної вітальності особистості потрібна внутрішня опора, природа якої зосереджена у відчутті небайдужості з боку усіх існуючих спільностей (мікро- й мегарівнів). А внутрішня опора вітальної особистості вимагає певного світогляду й підтримки зовнішньою опорою: надійною системою соціальних цінностей, моральними орієнтирами, наявністю суспільних й індивідуальних ідеалів, міцною системою міжособистісних зв'язків.

Четверта складність. Соціальне життєствердження як складова соціальної вітальності є принципом, що ґрунтується на реалістичному, оптимістичному ставленні людини до життя і, в першу чергу, на тому, що проголошується моральним. Коли ж заходить мова про стан аномії та анархії, присутній в соціальному просторі, то логічним стає висновок, що моральні норми не могли не постраждати від вказаних процесів. В цьому плані доцільно вказати, що пропри те, що сучасний соціальний простір відрізняється прагматичністю і економцентризмом [Див.: 10], але моральна основа поведінки наявна (хоча скоріше вона є поверховою й як тільки-но заходить мова про перемогу в конкурентній боротьбі, то людина без вагань забуває про моральний аспект поведінки й веде себе згідно практичного та егоїстичного розрахунку). Сучасні індивіди є моральними в дрібницях, без ризику, з комфортом й розрахунком на те, що їхня моральність наочна. Й це не є аморальністю, це такий вид моралі, вид, який може після продуманих дій з боку соціального простору стати «спільником» в підтримці ідеї щодо корисності соціальної вітальності.

П'ята складність. В останні роки в декілька разів, якщо порівнювати з серединою ХХ ст., зросла кількість інформації, надаваної ЗМІ та Інтернетом, що великим об'ємом обрушується на нервову систему людини. Тож, прогнозується значна ймовірність розчинення блоку інформації щодо цінності життєствердження в інформаційному потоці повсякденності. Варіантів попередження перетворення ймовірності в реальність поки-що назвати не можна, адже інформація на даний час є головним об'єктом «купівлі-продажу».

Шоста складність. Одним із слабких місць сучасного соціального простору є орієнтація індивідів на самодопомогу. Звернення до самодопомоги зазвичай детерміноване прагненням вижити та є наслідком панування анархії в суспільстві. Соціальний простір і його атрибути в формі держави й влади не мають можливості (а часто не хочуть) надавати допомогу в затребуваному об'ємі. Індивід за такого сценарію вдається до варіанту «допоможіть, хто може» й починає діяти в просторі хаосу і персональної дезінтеграції. Такий індивід є негативно вільним. Йому не вистачає необхідних знань і компетенцій, а значить поставлена ним мета щодо виживання не досяжна. Останнє означає, що комфортно індивід

буде себе почувати виключно за межами соціального простору, де ризик втрати себе й ризик зникнення/розчинення є низьким.

Сьома складність має виключно локальний характер. Формування будь-якої ідеології завжди повинно спиратися на положення, що ідеологія представляє собою утворення, народжене в межах певної культури й є поєднанням світосприйняття та ментальності. Останнє означає, що розробка ідей, заради ефективності має спиратися на знання розробником соціокультурного та психосоціального характеру тих осіб, на яких він орієнтується.

Якщо вести мову безпосередньо про Україну, то ті трансформації, які відбулися в українському соціумі наприкінці ХХ ст. й особливо на початку ХХІ ст., дали неоднозначні результати. Особливістю новітнього українського життєвого досвіду стало те, що в якості цінності обирається життя в іншому просторі: в потойбіччі, в світлому майбутньому, за кордоном. Відхід від соціальної реальності, її заперечення все це є позачасовою есхатологією – кінець усього, життя «пропало». Перетворення ідеї есхатології й танатології на національний досвід дає основу для ствердження, що для громадян України, а більшою мірою для чоловіків, головною проблемою стає не рівень життя, а зневага та низька цінність самого життя.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виділення нами складнощів, які можна назвати й «точками ризику», дозволяє звести до мінімуму ймовірність потрапляння в тенета ілюзії, що запровадження ідеології соціального життєствердження може пройти легко й вона просто займе порожнє місце. До того ж, ми повністю розуміємо, що в будь-якій новачці завжди криються негативні моменти, які доволі часто важко прогнозовані. Проте, також не вважаємо, що пропонуємо щось абсолютно утопічне й таке, що не можливо реалізувати. Й навіть якщо це так, то в якості самопідтримки нагадаємо думку К. Манхейма про точки дотику утопії та ідеології. К. Манхейм указав феномени вважав двома різновидами інтерпретації реальності та системами, які, з одного боку, межують, а з іншого, є конкурентками. Ідеологія завжди пов'язана з існуючим порядком, утопія ж здебільшого є виразником маргінальних ідей, але водночас таких, які відіграють важливу роль в соціальній динаміці. Манхейм був переконаний, що ідеологія та утопія спроможні переходити одна в одну, адже утопія за природою «трансцендентна по відношенню до дійсності орієнтація, яка переходячи в дію, частково чи повністю підриває існуючий в даний момент порядок речей» [11, с. 165]. Утопія, як правило, виступає уособленням більш досконалого соціального порядку/простору й у випадку переходу на домінуючу позицію може перетворитися на ідеологію й здатна частково змінити недосконалий на її погляд соціальний простір в більш досконалий.

Тож, навіть якщо й здається, що запропонована до формування ідеологія соціального життєствердження належить до розряду утопій, усе-таки є певні шанси щодо її перетворення на суттєвий фактор впливу при формуванні реальності гармонійного існування людини. Ідеологія соціального життєствердження, дотримуючись онто-гносеологічної суті цілком здатна стати «організуючою матеріальною силою й засобом досягнення певної мети» [12, с. 72]. Вважаємо, що вона спроможна бути постачальником ідеї про збереження та підтримку індивідом розумного рівня соціальної вітальності. Вказане дозволяє вести мову й про очікувані результати її впровадження. Головним результатом впровадження ідеології соціального життєствердження бачиться особистість, яка в результаті роз'яснювальної активності з боку соціального простору вміє пропорційно поєднувати соціальну активність із індивідуальним життям та яка, зберігаючи рівновагу в ситуації перебування між соціальним і індивідуальним, розумно організовує й проектує власну долю.

Список використаної літератури

1. Панарин А. С. Испытание глобализмом / А. С. Панарин. – М.: Эксмо, 2003. – 413 с.
2. Рачков, П. А. О смерти и бессмертии идеологии / П. А. Рачков // Вестник Московского университета. Сер.7. Философия. – 1999. – №2. – С. 30-49.

3. Мамардашвили М. Очерк современной европейской философии / М. К. Мамардашвили. – М.: Прогресс-Традиция, Фонд Мераба Мамардашвили, 2010. – 584 с.
4. Boudon R. *The Analysis of Ideology* / R. Boudon; translated [from the French] by Malkolm Slater. – Cambridge: Polity Press, 1989. – 241 p.
5. Волков Ю. Г., Мостовая И. В. Социология: [учебник для вузов] / Ю. Г. Волков, И. В. Мостовая; под ред. проф. В. И. Добрянкова. – М.: Гардарики, 2001. – 432 с.
6. Кондаков И. В. и др. Цивилизационная идентичность в переходную эпоху: культурологический, социологический и искусствоведческий аспекты / И. В. Кондаков, К. Б. Соколов, Н. А. Хренов. – М.: Прогресс-Традиция, 2011. – 1024 с.
7. Дестют де Траси А.-Л.-К. Основы идеологии. Идеология в собственном смысле слова / Дестют де Траси; [пер. с фр. Д. А. Ланина]. – М.: Академический Проект; Альма Матер, 2013. – 333 с.
8. Жижек С. Возвышенный объект идеологии / С. Жижек; пер.с англ. В. Сафронова. – М.: Художественный журнал, 1999. – 238 с.
9. Эрикссон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эрикссон; общ.ред и предисл. А. В. Толстых; пер.с англ. – 2-е изд. – М.: Флинта, 2006. – 352 с.
10. Герасимова Е. Економічна ідеологія: критичний дискурсивний аналіз / Е. М. Герасимова // Політичний вісник: [зб. наук. пр.]. – К.: ІНТАС, 2008. – Вип. 35. – С.17-28.
11. Манхейм К. Идеология и утопия / К. Манхейм; пер. М. Левиной // Манхейм К. Диагноз нашего времени. – М.: Юрист, 1994. – С. 11-276.
12. Туренко В. Український організований націоналізм і марксизм в ідеологічному дискурсі / В. Туренко // Політичний менеджмент. – 2009. – №5. – С. 72-87.

References

1. Panarin, A.S. (2003). *The Temptation of globalism*. – Moscow: Eksmo (in Russ.)
2. Rachkov, P. A. (1999). About death and immortality of ideology. *Vestnyk Moskovskoho unyversyteta. Ser. 7. Fylosofyia (Bulletin of Moscow University. Ser. 7. Philosophy)*, 2, 30-49 (in Russ.)
3. Mamardashvili, M. (2010). *Essay on modern European philosophy*. – Moscow: Progress-Tradicija, Fond Meraba Mamardashvili (in Russ.)
4. Boudon, R. (1989). *The Analysis of Ideology*. – Cambridge: Polity Press
5. Volkov, Ju. G., Mostovaja, I. V. (2001). *Sociology*. – Moscow: Gardariki (in Russ.)
6. Kondakov, I. V., Sokolov, K. B., Hrenov, N. A. (2011). *Civilizational identity in the transitional era: cultural, sociological and artistic aspects*. – Moscow: Progress-Tradicija (in Russ.)
7. Destjot de Trasi, A.-L.-K. (2013.) *The basis of the ideology. Ideology in the proper sense of the word*. – Moscow: Academic Project; Alma Mater (in Russ.)
8. Zhizhek, S. (1999). *The sublime object of ideology*. – Moscow: Artistic journal (in Russ.)
9. Erikson, E. (2006). *Identity: Youth and Crisis*. – Moscow: Flinta (in Russ.)
10. Herasymova, E. M. (2008). Economic ideology: critical discourse analysis. *Politychnyi visnyk (Political Bulletin)*, 35,17-28 (in Ukr.)
11. Manhejm, K. (1994). The ideology and Utopia. *Diagnosis of our time*, 11-276. – Moscow: Jurist (in Russ.)
12. Turenko, V. (2009). Organized Ukrainian nationalism and Marxism in the ideological discourse. *Politychnyi menedzhment (Political management)*, 5, 72-87 (in Ukr.)

DONIY Natalia Yevgeniivna,

Doctor of Sciences (Philosophy), Associate Professor
of the Department of Humanitarian and Socio-economic disciplines
Academy of the State Penitentiary Service,
e-mail: doniayne@ukr.net

SOCIAL LIFE STATEMENT IDEOLOGY AS MEANS OF SLOWING DOWN THE PROCESS OF DEVITALIZATION IN SOCIAL SPACE

Abstract. Introduction. It has been stated that the transformations in the field of world experience and world attitude served as one of the sources of the appearance of social devitalized individuals. These transformations demonstrate that worldview, which thanks to the logically related complex ideas should guide the behavior of individuals, cannot cope with the provided role, due to lack of relevant and viable ideas. One of the reasons of such skidding seems to be the situation in the ideological sphere of society, namely, the prevalence of de-ideologization and lack of ideas as for the importance of preserving the presence, activity and relationships of individuals within the social space. **Purpose** of the publication is to display the author's vision of the expediency of the promotion in the social space of the social life statement ideology as a deterrent tool on the exit of a person outside the society and loss as a result of this vital human qualities (we call this phenomenon "social devitalization of a personality"). **Results.** It has been outlined that ideology as a phenomenon should not be crossed out from social space, because it is related to the construction of the value hierarchy. This is an important moment when the social space is characterized by

anomy. However, the dominance of negative stereotype about ideology does not allow to talk about the successful implementation of the social life statement ideology as a separate species in a social space. In this regard, there highlighted the likely difficulties in the way of implementation of the proposed kind of ideology.

Originality. *For the first time the social life statement ideology is suggested for using as a tool to slow down the spread of social devitalization of a personality. It is a kind of ideology which is more an epistemic project rather than a way to manipulate and therefore focuses on beliefs and understanding of human values of life within the social space.* **Conclusion.** *The main result of the implementation of the social life statement ideology is the creation of an individual who is as a result of the explanatory activity from the social space can proportionally combine social activity of individual lives and keeping the balance in a situation of stay between the social and the individual, intelligently organizes and designs its own destiny.*

Key words: *social devitalization of a personality, de-ideologization, reideologization, social space, ideology social life, epistemological project. values, utopia.*

Одержано редакцією 10.06.2016

Прийнято до публікації 30.06.2016

УДК: 316.472.45

ГАНАБА Світлана Олександрівна,

доктор філософських наук,

доцент кафедри філософських дисциплін

Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка,

e-mail: Sveta_Ganaba@ukr.net

СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА ЗНАНЬ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглядається вплив наукових досягнень на суспільне життя, зокрема на процес отримання й функціонування знань. Стверджується, що у суспільному житті знання набувають нових характеристик й дозволяють маркувати значимі для людини особливості її буття, осмислювати суттєві трансформації суспільства. Наголошується, що в сучасному світі відбувається перехід до нової соціальної якості знання. Знання розглядаються як процес легітимізації одних знань та забуття інших, гібридизація різних типів знань, що супроводжується трансформацією змісту та структури знань. Підкреслюється, що знання втрачають свою самоцінність, вони набувають лише своїх споживчих якостей та цінностей й розуміються як товар, як особлива цінність, завдяки якій можна отримати нові вартості у наступному виробництві та обміні.

Ключові слова: *знання, сучасне суспільство, гібридизація знань, інформація, легітимізація знань, трансформація, технічні новації, самоцінність знань.*

Постановка проблеми. Низка відкриттів і технічних новацій докорінно змінюють сучасний світ. Кардинальних змін зазнають усі сфери життєдіяльності суспільства та людини. Потужний симбіоз науково-технологічних відкриттів впливає на усі рівні мегаструктури матеріального світу, спричиняючи формування особливої наукоємної високотехнологічної промисловості, докорінно змінюючи основи існування людства та його сутнісну, біосоціальну природу. Глибинні трансформації створюють дивовижну картину сучасної епохи, яку науковці кваліфікують як «інноваційне суспільство» (В. Делія), «постіндустріальне суспільство» (Д. Белл), «мережеве суспільство», «інформаційне суспільство» (М. Кастельс), «суспільство ризиків» (У. Бек), «глобальне село» (М. Маклюєн) тощо. Це своєрідна фаза соціального розвитку, яка продукує іншу морфологію суспільства, яка «веде нас за межі стандартизації, синхронізації і централізації, за межі уявлень про накопичення енергії, грошей чи влади» [1, с. 33]. На даному етапі суспільного розвитку зазнає трансформації також функціональне та соціальне призначення знання, розширюється